

СУБ'ЄКТИ ІНІЦІУВАННЯ ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНІВ БОРЖНИКА НЕДІЙСНИМИ У ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА ЗА СТАТТЕЮ 42 КОДЕКСУ УКРАЇНИ З ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА

SUBJECTS OF INITIATING THE RECOGNITION OF THE DEBTOR'S TRANSACTIONS INVALID IN THE BANKRUPTCY PROCEDURE UNDER ARTICLE 42 OF THE CODE OF UKRAINE ON BANKRUPTCY PROCEDURES

Гурин М.О., суддя

Господарського суду Чернівецької області

Визнання правочинів боржника недійсними за так званими «банкрутськими» підставами – тобто тими, що передбачені у Кодексі України з процедур банкрутства, має цілий ряд особливостей. Однією з таких особливостей є коло суб'єктів, які можуть ініціювати розгляд даного питання.

Стаття присвячена дослідженню суб'єктів, що мають право подати заяву про визнання правочинів боржника недійсними у справі про банкрутство. Охарактеризовано арбітражного керуючого та кредиторів як суб'єктів, що мають право ініціювати розгляд питання про визнання правочинів боржника недійсними у справі про банкрутство.

Наголошено, що аналіз правого регулювання ліквідаційної процедури у справі про банкрутство та судової практики у цій сфері дає підстави стверджувати, що для арбітражного керуючого подання заяв про визнання правочинів боржника недійсними у випадку виявлення «підозрілих» правочинів – це скоріше обов'язок, аніж право, особливо для ліквідатора. Системний аналіз положень статей 42 та 48 Кодексу України з процедур банкрутства засвідчив, що ініціювати питання про визнання правочинів боржника недійсними можуть як кожен кредитор окремо, так і комітет кредиторів у цілому. Автором звертається увага, що у статті 48 Кодексу України з процедур банкрутства мова йде не про заяву кредитора, а про вимогу комітету кредиторів, у зв'язку з чим на практиці можуть виникати питання щодо процесуальної форми такого документа. Аргументовано, що статус кредитора у справі про банкрутство відповідна особа набуває з моменту постановлення господарським судом відповідної ухвали про визнання грошових вимог такого кредитора. Відповідно, тільки після постановлення такої ухвали кредитор може ініціювати розгляд питання про визнання правочинів боржника недійсним.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, визнання правочинів недійсними, арбітражний керуючий, кредитор, комітет кредиторів.

Recognition of the debtor's transactions as invalid on the so-called "bankruptcy" grounds – i.e. those provided for in the Bankruptcy Code of Ukraine, has a number of features. One of such features is the range of entities that can initiate consideration of this issue.

The article is devoted to the study of entities that have the right to file an application for recognition of the debtor's transactions invalid in the bankruptcy case. The arbitration trustee and creditors are characterized as entities that have the right to initiate consideration of the issue of declaring the debtor's transactions invalid in the bankruptcy case.

It is emphasized that the analysis of the legal regulation of liquidation proceedings in bankruptcy and case law in this area gives grounds to argue that for the arbitral trustee to file applications to declare the debtor's transactions invalid in case of "suspicious" transactions is a duty rather than a right, especially for the liquidator. A systematic analysis of the provisions of Articles 42 and 48 of the Bankruptcy Code of Ukraine showed that each creditor individually and the creditors' committee as a whole can initiate the issue of declaring the debtor's transactions invalid. The author draws attention to the fact that Article 48 of the Bankruptcy Procedure Code of Ukraine is not about the creditor's application, but about the requirement of the creditors' committee, in connection with which in practice there may be questions about the procedural form of such a document. It is argued that the status of a creditor in a bankruptcy case, the person acquires from the moment of the decision of the commercial court of the relevant decision on the recognition of monetary claims of such a creditor. Accordingly, only after such a decision is made, the creditor may initiate consideration of the issue of declaring the debtor's transaction invalid.

Key words: bankruptcy, insolvency, invalidation of transactions, arbitration trustee, creditor, creditors' committee.

Постановка проблеми. Відкриття провадження у справі про банкрутство щодо неплатоспроможного боржника неминує змінює правовий режим діяльності боржника і дозволяє застосовувати до такого боржника особливі інститути. Одним із таких інститутів є інститут визнання недійсними правочинів боржника. Звичайно, визнавати правочини боржника недійсними можна і без відкриття провадження у справі про банкрутство – на підставі загальних норм цивільного законодавства. Проте визнання правочинів боржника недійсними за так званими «банкрутськими» підставами – тобто тими, що передбачені у Кодексі України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ), має цілий ряд особливостей. Однією з таких особливостей є коло суб'єктів, які можуть ініціювати розгляд даного питання.

Аналіз останніх публікацій свідчить, що проблеми відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом у цілому досить популярна. Окремі питання права неспроможності (банкрутства) знайшли своє відображення у працях таких науковців, як: О.А. Белянич, О.М. Бірюкова, А.А. Бутирського, І.А. Бутирської, О.В. Васьковського, І.О. Вечірка, В.В. Джуноя, С.В. Жукова, Ю.В. Кабенюк, Б.М. Полякова, П.Д. Пригузи, В.В. Радзівілок та інших. Разом з цим, деякі особливості розгляду

заяв про визнання недійсними правочинів боржника у справі про банкрутство все ще потребують вивчення.

Метою даної статті є дослідження суб'єктів, що мають право подати заяву про визнання правочинів боржника недійсними у справі про банкрутство та виявлення проблемних питань, що виникають у правовому регулюванні їх статусу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз ст. 42 КУзПБ свідчить, що суб'єктами, які наділені правом подання заяв про визнання правочинів боржника недійсними, є арбітражний керуючий та кредитори боржника. П.Д. Пригуза та А.П. Пригуза звертають увагу, що перелік осіб, які можуть ініціювати розгляд питання про недійсність правочинів (договорів) боржника не є вичерпним. Так, наприклад, звертається увага на ч. 8 ст. 26 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», відповідно до якої до повноважень комітету кредиторів віднесено право звернення до Господарського суду з *вимогою* про визнання правочинів (договорів) боржника недійсними на будь-якій стадії процедури банкрутства [1, с. 287]. Слід відзначити, що п. 3 ч. 8 ст. 48 нового КУзПБ також передбачає аналогічне право комітету кредиторів. Таким чином, системний аналіз положень ст.ст. 42 та 48 КУзПБ свідчить, що ініціювати

питання про визнання правочинів боржника недійсними можуть як кожен кредитор окремо, так і комітет кредиторів у цілому. Правда, у ст. 48 КУзПБ мова йде не про заяву кредитора, а про вимогу комітету кредиторів, у зв'язку з чим на практиці можуть виникати питання щодо процесуальної форми такого документа.

Арбітражний керуючий, як вказує О.М. Борейко, – важлива центральна фігура процедури банкрутства. За його участю відбувається реалізація зв'язків, відносин між боржником, кредиторами і господарським судом. Від дій арбітражного керуючого залежить доля боржника [2, с. 134]. І.А. Бутирська також наголошує, що арбітражний керуючий є однією з ключових фігур у справі про банкрутство, від якої значною мірою залежить доля боржника та його майна [3, с. 287]. На думку Т.В. Степанової, арбітражний керуючий є самостійною і активною фігурою у справі, захищає чужий законний інтерес, несе відповідальність за власні рішення та дії в процедурі банкрутства, повністю підконтрольний та підзвітний господарському суду і повинен діяти виключно в межах, наданих йому законом, а у випадках прогалин або колізій чинного законодавства – з пріоритетом інтересів боржника [4, с. 98].

«Кульмінацією» справи про банкрутство по праву можна назвати ліквідаційну процедуру, коли остаточно здійснюється порівняння активу та пасиву боржника, реалізація майна боржника, повернення майна в ліквідаційну масу за наслідками визнання правочинів боржника недійсними та задоволення вимог кредиторів. Ю.В. Кабенко зазначає, що арбітражне управління в межах судової процедури ліквідації володіє специфічним інструментарієм та правомочностями [5, с. 120].

Проаналізувавши правове регулювання ліквідаційної процедури у справі про банкрутство та судову практику у цій сфері, можна стверджувати, що для арбітражного керуючого подання заяв про визнання правочинів боржника недійсними у випадку виявлення таких «підозрілих» правочинів – це скоріше обов'язок, аніж право, особливо для ліквідатора. Як відомо, принцип права безпосередньо діє після його втілення у правову норму (принципінорми). Проте не всі правові принципи отримують закріплення у правових нормах [6, с. 33-34]. Зокрема, у судовій практиці знайшов своє закріплення принцип безсумнівної повноти дій ліквідатора.

Так, наприклад, у постанові від 26 березня 2019 року у справі № 904/10897/16 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду вказав наступне. Законом про банкрутство передбачена певна сукупність дій, яку необхідно вчинити ліквідатору в ході ліквідаційної процедури та перелік додатків, які додаються до звіту ліквідатора і є предметом дослідження в судовому засіданні за підсумками ліквідаційної процедури, що проводиться за участю кредиторів (комітету кредиторів); подання звіту та ліквідаційного балансу здійснюється ліквідатором за наслідком всіх проведених ним дій в ході ліквідаційної процедури. Обов'язком ліквідатора є здійснення всієї повноти заходів спрямованих на виявлення активів боржника, при цьому ні у кого не повинен виникати обґрунтований сумнів, щодо їх належного здійснення (принцип безсумнівної повноти дій ліквідатора у ліквідаційній процедурі). Аналогічний правовий висновок викладено у постановках Верховного Суду від 14 лютого 2018 року у справі № 927/1191/14, від 08 травня 2018 року у справі № 904/5948/16 [7].

Кредиторів можна назвати протилежною щодо боржника стороною у справі про банкрутство, метою участі у справі яких є максимально можливе задоволення їх грошових вимог. Б.М. Поляков зазначає, що однією з головних процесуальних фігур процедури банкрутства є кредитор.

Саме від його думки залежить подальша доля боржника як господарюючого суб'єкта [8, с. 231]. Л.І. Грабован наголошує, що правове регулювання статусу кредиторів у справах про банкрутство є ключовим питанням цього процесу, адже, з одного боку, відкриття та провадження у справі про банкрутство впливає на діяльність кредиторів та їхній фінансовий стан, з іншого – від волевиявлення кредиторів залежить і доля боржника [9, с. 52].

Як справедливо зазначає К.Ю. Фокін, захист прав та інтересів кредиторів не обмежується лише внесенням до реєстру кредиторів та не завершується на цій стадії [10, с. 138]. Дійсно, після визнання за особою статусу кредитора у справі про банкрутство остання набуває широкого спектру прав, які спрямовані на захист інтересів такого кредитора. Одним із таких прав є право на звернення до господарського суду із заявою про визнання правочинів боржника недійсними. Важливим у контексті реалізації цього права є той факт, що статус кредитора у справі про банкрутство відповідна особа набуває з моменту постановлення господарським судом відповідної ухвали про визнання грошових вимог такого кредитора.

Так, наприклад, в ухвалі Господарського суду Харківської області від 23 жовтня 2018 року суд встановив наступне. Порядок заявлення кредиторами вимог до боржника визначений ст. 23 Закону про банкрутство, яка передбачає, що конкурсні кредитори за вимогами, які виникли до дня відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство, зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують, протягом тридцяти днів від дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство. Відлік строку на заявлення грошових вимог кредиторів до боржника починається з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство. Особи, вимоги яких заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, або не заявлені взагалі, не є конкурсними кредиторами, а їх вимоги погашаються в шосту чергу в ліквідаційній процедурі. Виходячи з аналізу норм Закону про банкрутство, особа, яка має грошові вимоги до боржника, набуває статусу кредитора – сторони (учасника провадження у справі про банкрутство) з моменту визнання її грошових вимог до боржника, а також надання правової оцінки змісту вказаних вимог господарським судом та прийняття відповідної ухвали [11].

Відповідно, тільки після постановлення такої ухвали кредитор може ініціювати розгляд питання про визнання правочину боржника недійсним.

Висновки. Таким чином, суб'єктами, які наділені правом подання заяв про визнання правочинів боржника недійсними, є арбітражний керуючий та кредитори боржника. Аналіз правового регулювання ліквідаційної процедури у справі про банкрутство та судової практики у цій сфері дає підстави стверджувати, що для арбітражного керуючого подання заяв про визнання правочинів боржника недійсними у випадку виявлення «підозрілих» правочинів – це скоріше обов'язок, аніж право, особливо для ліквідатора.

Системний аналіз положень ст.ст. 42 та 48 КУзПБ свідчить, що ініціювати питання про визнання правочинів боржника недійсними можуть як кожен кредитор окремо, так і комітет кредиторів у цілому. Статус кредитора у справі про банкрутство відповідна особа набуває з моменту постановлення господарським судом відповідної ухвали про визнання грошових вимог такого кредитора. Відповідно, тільки після постановлення такої ухвали кредитор може ініціювати розгляд питання про визнання правочину боржника недійсним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пригуза П. Д., Пригуза А. П. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції з 18 січня 2013 року (доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1-21). Херсон : Видавництво «ТДС», 2013. 304 с.
2. Борейко О. М. Арбітражний керуючий як один з учасників правовідносин неспроможності (банкрутства). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Право*. 2011. № 16. С. 132–134.
3. Бутирська І. А. Особливості правового становища арбітражного керуючого на стадії розпорядження майном боржника у справі про банкрутство. *Санация та банкрутство*. 2013. № 1–2. С. 287–292.
4. Степанова Т. В. Щодо поняття та характерних рис арбітражного керуючого. *Правова держава*. 2016. № 23. С. 94–99.
5. Кабенюк Ю. В. Реалізація окремих завдань арбітражного управління в ліквідаційній процедурі у справі про банкрутство. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 18-19 жовтня 2018 р.)* [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), А.С. Цибуляк-Кустевич (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці, 2018. С. 120–123.
6. Бутирський А. А. Правове регулювання принципів здійснення правосуддя в адміністративному та господарському судочинстві. *Судова апеляція*. 2010. № 2. С. 33–40.
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 26 березня 2019 року у справі № 904/10897/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80754087> (дата звернення: 08.01.2020).
8. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2011. 560 с.
9. Грабован Л. Правовий статус кредиторів за Кодексом України з процедур банкрутства. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10. С. 52–60.
10. Фокін К. Ю. Способи захисту прав кредиторів під час здійснення процедури банкрутства. *Юридичний вісник*. 2019. № 2. С. 138–145.
11. Ухвала Господарського суду Харківської області від 23 жовтня 2018 року у справі № 922/318/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77472450> (дата звернення: 08.01.2020).